

Referințe bibliografice

1. *Constituția României*. În: Monitorul Oficial al României nr. 233 din 21 noiembrie 1991. Republicată în: Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
2. Hotărârea Guvernului nr. 1574 din 18 decembrie 2003 privind organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor Publice și a Agenției Naționale de Administrare Fiscală. În: Monitorul Oficial nr. 2 din 5 ianuarie 2004.
3. Hotărârea Guvernului nr. 386/2007 privind organizarea și funcționarea Ministerului Economiei și Finanțelor. În: Monitorul Oficial nr. 127 din 2 martie 2009.
4. Hotărârea Guvernului nr. 34/2009 privind organizarea și funcționarea Ministerului Finanțelor Publice. În: Monitorul Oficial nr. 52 din 28 ianuarie 2009.
5. Hotărârea Guvernului nr. 109/2009 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrație Fiscală. În: Monitorul Oficial nr. 126 din 2 martie 2009.
6. Hotărârea Guvernului nr. 110/2009 privind organizarea și funcționarea Autorității Naționale a Vămirilor. În: Monitorul Oficial nr. 127 din 2 martie 2009.
7. Hotărârea Guvernului nr. 1324/2009 privind organizarea și funcționarea Gărzii Financiare. În: Monitorul Oficial nr. 800 din 24 noiembrie 2009.
8. *Legea nr. 94/1992 privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi*. Republicată în: Monitorul Oficial. Partea I, nr. 282 din 29.04.2009.
9. Martin J. P. *Les finances publiques britanniques*. Vol. IV, Paris: M. Th. Cenin, 1956, 228 p.
10. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 146/2002 privind formarea și utilizarea resurselor derulate prin Trezoreria statului. Republicată în: Monitorul Oficial nr. 295 din 16 aprilie 2008.
11. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 91/2003 privind organizarea Gărzii Financiare. În: Monitorul Oficial nr. 712 din 13 octombrie 2003.
12. *Regulamentul din 04.11.2010 privind organizarea și desfășurarea activităților specifice Curții de Conturi, precum și valorificarea actelor rezultate din aceste activități*. În: Monitorul Oficial. Partea I, nr. 832 din 13.12.2010.
13. Șaguna Dan Drosu. *Drept financiar și fiscal*. București: Oscar Print, 1997, 456 p.

INFRAȚIUNILE DE RĂZBOI ÎMPOTRIVA PERSOANELOR, SĂVÂRȘITE ÎN CADRUL CONFLICTELOR ARMATE INTERNAȚIONALE ȘI INTERNE

Nicolae BUZA,
doctorand

SUMMARY

The main goal of this scientific research constitutes the clear determination and analysis of limits and conditions of the war crimes committed against protected persons during the international and non-international armed conflicts. In order to realize the goal mentioned above we have differentiated two categories of war crimes as war crimes committed during the international armed conflict and the non-international armed conflict. In such a manner will be discussed the most important problems linked to the war crimes committed against protected persons.

Keywords: war crime; a protected person; international humanitarian law; an armed conflict; an international armed conflict; a non-international armed conflict; the overall control test; the nexus between the armed conflict and war crimes; civilian population; an attack against the civilian population.

REZUMAT

Scopul acestui demers științific constă în determinarea și analiza limitelor și condițiilor de incriminare ale infracțiunilor de război împotriva persoanelor, săvârșite în cadrul conflictelor armate internaționale și noninternaționale (interne). Pentru realizarea acestui scop, am studiat diferențiat aceste categorii de infracțiuni comise în cadrul conflictului armat internațional și în cadrul conflictului armat noninternațional (intern).

Cuvintele-cheie: infracțiune de război; persoană protejată; drept internațional umanitar; conflict armat; conflict armat cu caracter internațional; conflict armat noninternațional; testul controlului total; conexiunea dintre conflictul armat și infracțiunile de război; populație civilă; atac împotriva populației civile.

Introducere. Adoptarea Legii Republicii Moldova nr. 64 din 04.04.2013 pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 [1] a fost un moment crucial în evoluția incriminării infracțiunilor de război în legislația penală națională.

Din retrospectivă istorică am reținut că legea penală anterioară celei din 2002 (Codul penal în redacția din 1961 *abrogat*) nu conținea nicio normă de sine stătătoare de incriminare a infracțiunilor internaționale într-un capitol separat, având doar unele articole din Capitolul XII „Infracțiuni militare” (art. 267-270 CP RM în redacția din 1961), iar prima redacție a Capitolului I al Părții Speciale din CP RM (abrogată prin Legea Republicii Moldova nr. 64 din 04.04.2013) a încercat să suplinească acest vacuum legislativ.

Devine tot mai clar că normele din Capitolul I al Părții Speciale din CP RM nu mai răspundeau cerințelor impuse de instrumentele internaționale în domeniul dreptului internațional umanitar. În linii generale, prevederile art. 137 CP RM în redacția precedentă („Tratamente inumane”) înglobau mai multe crime de război, preluate din prevederile Convențiilor de la Geneva. Fiind unul fragmentar, cu un număr de inexactități și ambiguități semnificative, acesta nu asigura o protecție juridico-pena-

lă corpunzătoare victimelor conflictului armat și bunurilor acestora.

Apreciem înalt pasul absolut corect și justificat al legiuitorului moldav, care a supus unei revizuirii fundamentale normele existente în domeniul incriminării infracțiunilor internaționale, completându-le în conformitate cu ultimele cerințe internaționale în materia reglementării conflictelor armate, sancționării și reprimării infracțiunilor de război și cu recomandările sugerate de doctrina juridico-penală.

Scopul prezentului demers științific constă în analiza limitelor și condițiilor de incriminare ale infracțiunilor de război împotriva persoanelor, săvârșite în cadrul conflictelor armate internaționale și noninternaționale (interne). Pentru realizarea acestui scop, am studiat diferențiat aceste categorii de infracțiuni. De asemenea, am evaluat baza normativă din domeniul dreptului internațional umanitar transpus în dreptul penal intern, formulând recomandări de perfecționare a legii penale în domeniul infracțiunilor de război săvârșite împotriva persoanelor protejate.

Metode și materiale aplicate. Cercetarea științifică este efectuată în domeniul pluridisciplinar (dreptul internațional umanitar și dreptul penal substanțial). Ea se bazează pe studierea doctrinei, legislației și a practicii judiciare internaționale.

le existente în domeniul infracțiunilor de război împotriva persoanelor. Metodele de cercetare folosite au fost: logică (analiză și sinteză), istorică și sistematică, juridică (dogmatică), comparativă.

Rezultate obținute și discuții. În convențiile adoptate după anul 1945, *conflictul armat internațional* este definit ca o formă de luptă armată dintre două subiecte cu personalitate internațională, care nu implică recunoașterea formală de către beligeranți. În doctrină [2] se detaliază mai multe *tipuri de conflicte armate internaționale*: a) conflictele interstatale declanșate printr-o declarație de război sau ultimatum; b) conflictele armate dintre două sau mai multe state, chiar dacă starea de război nu este recunoscută de unul dintre ele; c) rezistența mișcărilor organizate în situații de ocupație totală sau parțială a teritoriului unui stat; d) luptele armate duse de entități nestatale; e) războaiele de eliberare națională duse de mișcări de eliberare împotriva dominațiilor coloniale; f) luptele duse de popoarele aflate sub regim de ocupație împotriva puterii ocupante; g) luptele duse de populațiile majoritare dintr-un stat împotriva regimurilor rasiste. O situație specială o reprezintă luptele desfășurate la inițiativa Consiliului de Securitate al ONU împotriva unui stat agresor.

În conformitate cu jurisprudența internațională [3], pentru ca faptele ilicite comise în cadrul conflictului armat internațional să fie recunoscute drept crime de război, *patru condiții obiective* trebuie să fie reținute:

- (1) *existența unui conflict armat;*
- (2) *existența conexiunii dintre conflictul armat și infracțiunile incriminate;*
- (3) *conflictul armat trebuie să aibă un caracter internațional;*
- (4) *persoana sau proprietatea trebuie să fie protejată.*

Prima condiție – existența unui conflict armat. Un individ poate fi cercetat penal de către Tribunalul Internațional pentru încălcările grave ale Convențiilor de la Geneva din 1949 doar cu condiția că fapta a fost comisă în contextul unui conflict armat.

Conflictul armat poate exista atât între forțele armate ale statelor sau să fie exprimat în violența cu aplicarea armei între autoritățile guvernamentale și grupările organizate înarmate, cât și între astfel de grupări în limitele unui stat [4].

Dreptul internațional umanitar se aplică de la momentul inițierii unor astfel de conflicte până la încetarea ostilităților, când concluzia generală de pace este obținută. Prin urmare, în jurisprudența internațională se susține că pentru operarea normelor de drept internațional umanitar al conflictelor armate, inclusiv ale celor patru Convenții de la Geneva din 1949, *timpul și locul* violențelor desfășurate împotriva persoanelor protejate constituie semne obligatorii

de calificare a acestora. Astfel, caracterul conflictului armat nu are vreo relevanță juridico-penală, principalul este stabilirea intenției din partea făptuitorului. În cele ce urmează vor fi prezentate diferite opinii întâlnite în practica judiciară internațională în hotărârile pronunțate pe unele cazuri din jurisprudența Tribunalului Internațional pentru urmărirea penală a persoanelor responsabile pentru violențele serioase în dreptul internațional umanitar, comise pe teritoriul fostei Iugoslavii în anul 1991.

Este unanim recunoscut faptul că acțiunile enumerate în Articolul 3 din Statut sînt incorecte și șochează conștiința oamenilor civilizați, în limbajul folosit în Articolul 15(2) de Tribunalul Internațional privind Rwanda [5], *„sînt criminale în conformitate cu principiile legii recunoscute de către națiunile civilizate”*.

O concluzie relevantă în acest sens o regăsim în decizia Camerei de Examinare în *Cazul Anto Furundžija*, care a stabilit precum că: „conflictul armat există indiferent de natura violențelor, fie dintre forțele armate ale statelor sau violențele armate de lungă durată dintre autoritățile guvernamentale și grupări organizate înarmate sau dintre grupări dintr-un stat” [6].

Referindu-se la această cerință, Camera de Examinare în *Cazul Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković* [7] a stabilit că conflictul armat există atunci cînd are loc implicarea forțelor armate dintre state, sau dintre autoritățile guvernamentale și grupări organizate înarmate, sau dintre astfel de grupări în cadrul unui stat.

În *Cazul Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković*, rezumînd la cele expuse, instanța a stabilit următoarele: (1) violarea trebuie să constituie o încălcare a regulilor din dreptul umanitar internațional; (2) regula trebuie să facă parte sau din cumele internaționale, sau din dreptul tratatelor; (3) această violare trebuie să fie una „serioasă” (gravă), cu alte cuvinte, să aducă atingere valorilor fundamentale, încălcarea cărora va duce la consecințe grave pentru victimă; (4) o astfel de violare trebuie să fie urmată de o răspundere penală individuală a persoanei concrete care a încălcat această regulă; (5) trebuie să existe o strînsă legătură între violențele comise și conflictul armat; (6) violențele sînt îndreptate împotriva persoanelor care nu participă activ în ostilități [8].

În acest sens, în *Cazul Aleksovski* s-au iscat discuții majore în privința recunoașterii existenței conflictului armat ca fiind semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunilor de război comise împotriva persoanelor protejate. Așadar, inculpatul a considerat că *recunoașterea conflictului armat de către Camera de Examinare ca fiind de natură internațională* trebuie respinsă din următoarele considerente:

(1) Toate intervențiile armate din partea Croației au avut loc în anul 1992 și au fost îndreptate împotriva forțelor sîrbe, și nicidecum în prima jumătate a anului 1993 împotriva musulmanilor bosniaci;

(2) Croația nu efectua control asupra forțelor armate bosniaco-croate în Bosnia Centrală;

(3) Croația nu a efectuat intervenții militare în Bosnia Centrală, unde au avut loc violențele respective, și nu executa control asupra forțelor militare de acolo;

(4) Conflictul trebuie recunoscut drept intern, pentru a nu admite aplicarea inechitabilă a Articolului 2 din Statut referindu-se la musulmanii bosniaci și croații bosniaci [9].

În opinia lui Zlatko Aleksovski, dacă ar fi existat intervenția militară a forțelor croate în perioada respectivă, conflictul trebuia să fie justificat, și nu internaționalizat. Aleksovski subliniază că nu există stare de război între Croația și Bosnia și Herțegovina (BH) și că în sensul Articolului 4(2) din Convenția nr. IV de la Geneva, Croația și BH erau părți cobeligerante și ele întrețin relații diplomatice normale, prin urmare, victimele nu pot fi recunoscute persoane protejate în sensul dreptului internațional.

Totodată, în opinia Camerei de Apel, infracțiunile comise pentru care Aleksovski este învinuit la momentul comiterii lor constituie *crime în sensul dreptului internațional*. Tratamentele inumane și cauzarea intenționată a prejudiciului grav sănătății sau a suferințelor psihice în sensul Articolului 2 din Statut [10] reprezintă o încălcare gravă a prevederilor Convențiilor de la Geneva, iar atențatele asupra demnității personale în sensul Articolului 3 din Statut constituie o încălcare gravă a obiceiurilor de ducere a războiului la momentul comiterii lor. Reieșind din cele examinate, Camera de Apel a subliniat că acest conflict armat era unul de natură internațională și victimele acestui conflict sînt recunoscute drept persoane civile protejate în sensul Articolului 2 din Statut.

Analogic au procedat și inculpații Zejnil Delalić, Zdravko Mucić, Hazim Delić și Esad Landžo în *Cazul „Celebici”* [11] susținînd că *Camera de Examinare a greșit în recunoașterea conflictului armat din Bosnia și Herțegovina avînd un caracter internațional pe parcursul perioadei relevante învinuirii*. Așadar, problema de o importanță majoră ar *stabilirea gradului de control și autoritate*, care trebuie să fie deținute de către statul străin asupra forțelor armate implicate în conflict, ca acest conflict să fie recunoscut drept unul de natură internațională.

Sintetizăm că *conflictul armat* trebuie recunoscut a fi existent dacă acesta a fost desfășurat la momentul (*timpul potrivit și locul relevant*) comiterii infracțiunilor incriminate.

minate. Nu este necesar ca între conflictul armat desfășurat și acțiunile făptuitorului întreprinse să existe o legătură substanțială, ci se cere a fi stabilită doar intenția făptuitorului de a participa la ostilități.

Așadar, în conformitate cu dreptul internațional umanitar, nu se cere stabilirea unei serii complicate de legături între acțiunile făptuitorului și conflictul armat. Principalul este că acest conflict armat a existat *de facto* în timpul și locul relevant comiterii acestor infracțiuni. Este de menționat în acest sens că odată stabilind existența conflictului armat, dreptul internațional umanitar aplică legea crimelor contra umanității chiar și în cazul în care *ostilitățile au conținut*, iar infracțiunile de acest gen continuă să fie comise.

A doua condiție – existența conexiunii dintre conflictul armat și infracțiunile incriminate. În scopul aplicabilității dreptului internațional umanitar, Partea Acuzării trebuie să demonstreze într-un mod imperativ existența unei conexiuni *suficiente și evidente* între infracțiunea comisă și conflictul armat. Pe cale de consecință, în *Cazurile Brđjanin, Tadić, Simić și Zarić* (Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie) s-a susținut că, determinând conexiunea dintre infracțiune și conflictul armat, nu este necesară stabilirea faptului că ostilitățile să fie desfășurate în limitele teritoriului unde infracțiunile incriminate au fost comise [12]. Devine suficientă demonstrarea faptului că infracțiunile comise se află într-o legătură strinsă cu ostilitățile desfășurate în alte localități ale teritoriului controlat de Părțile la conflict. Această cerință solicită ca infracțiunile comise să fie în legătură de causalitate cu ostilitățile desfășurate în regiune.

Totodată, Articolul 5 din Statutul Tribunalului [13] prevede o *listă de infracțiuni care sînt comise în legătură cu conflictul armat*, stabilindu-se că săvîrșirea infracțiunilor ce constituie partea componentă a unui atac îndreptat împotriva oricărei populații civile se califică drept crimă contra umanității.

Expresia „*atacul îndreptat împotriva oricărei populații civile*” se interpretează ca fiind parte integrantă a unora dintre următoarele cinci caracteristici existente: (1) trebuie să existe un atac; (2) acțiunile făptuitorului trebuie să constituie o parte componentă a acestui atac; (3) atacul trebuie să fie îndreptat împotriva oricărei populații civile; (4) atacul trebuie să fie „*larg răspîndit și sistematic*”; (5) făptuitorul trebuie să cunoască contextul de largă răspîndire în care acțiunile lui sînt întreprinse și să conștientizeze că acțiunile lui sînt parte componentă a acestui atac.

Le vom supune analizei după cum urmează:

1) *Trebuie să existe un atac.* Conflictul armat există indiferent de faptul dacă este

desfășurat între state sau între autoritățile guvernamentale și grupările organizate înarmate, sau dintre astfel de grupări în cadrul unui stat.

2) *Acțiunile făptuitorului trebuie să constituie parte componentă a acestui atac.* Atacul poate fi descris ca un curs de conduită ce include comiterea acțiunilor violente. Camera de Examinare în *Cazul Tadić* a stabilit că „*infracțiunea comisă de inculpat nu poate fi considerată ca una particulară, ci ca un curs de conduită direcționat împotriva populației civile*” [14].

Din punct de vedere etimologic, noțiunea de *atac* utilizată în contextul crimelor contra umanității se deosebește de sensul acestei noțiuni aplicabile în regulile de ducere a războiului, și anume noțiunea de *atac* nu se limitează doar la conduita în cadrul ostilităților. Această noțiune cuprinde inclusiv și *relele tratamente* aplicate persoanelor care nu participă activ la ostilități, spre exemplu, deținuților. În același timp, ambii termeni sînt bazați pe două ipoteze generale, și anume: războiul este conținutul relațiilor dintre forțele armate sau grupările armate; populația civilă nu poate fi ținta ostilităților.

În jurisprudența internațională se susține că *lanțul de causalitate dintre atacul și acțiunile inculpatului există atunci cînd actul comis de făptuitor, prin natura consecințelor sale, constituie partea obiectivă a atacului însoțit de conștientizarea de către făptuitor a faptului că acest act reprezintă un atac asupra populației civile și acțiunea lui constituie parte componentă a acestui atac* [15]. În acest sens, este suficient de demonstrat că actul avea loc în contextul unui cumul de acțiuni violente, iar gradul de gravitate a violențelor aplicate individual poate fi diferit. În final, Camera de Examinare în *Cazul Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković* a stabilit că atacul poate avea loc atît în cadrul conflictului armat, cît și după stoparea lui.

3) *Atacul trebuie să fie îndreptat împotriva populației civile.* Cuvintele „*îndreptat împotriva*” înseamnă că în cazul crimelor contra umanității populația civilă constituie obiectul primar al atacului. Articolul 5 din Statut [16] prevede protecția oricărei populații civile, indiferent de faptul dacă aceasta aparține statului care participă la atac sau invers. Prin urmare, nu este necesar de demonstrat că victimele sînt legate de o anumită Parte în conflict.

Termenul „*populația*” nu desemnează însă că toată populația unității geografice în care are loc un atac (un stat, un raion etc.) este supusă unui asemenea atac. Noțiunea „*populația civilă*” include toate persoanele civile care se află în opoziția membrilor forțelor armate sau altor combatanți legitimați. Populația care devine ținta unui atac este predominant civilă. Totodată, prezența

unor reprezentanți noncivili în mediul lor nu schimbă aprecierea populației ca fiind una civilă. În cutumele internaționale există o regulă conform căreia o persoană este considerată civilă pînă cînd vor exista dubii cu privire la statusul acestei persoane.

4) *Atacul trebuie să fie „larg răspîndit și sistematic”.* Prin urmare, se vor exclude acțiuni unice sau sporadice de violență. Calificativul „*larg răspîndit*” înseamnă că acest atac conduce la un număr mare de victime. Adjectivul „*sistematic*” desemnează caracterul organizat al acțiunilor de violență și riscul permanent de crime care pot fi repetate cu regularitate. Îmbinarea „*larg răspîndit și sistematic*” reprezintă o categorie relativă și nu poate fi supusă unor măsuri exacte. În funcție de circumstanțele cauzei va fi apreciat și atacul violent. La examinarea unor astfel de cazuri se va ține cont de felul metodelor și procedurilor aplicate față de populația civilă și de periodicitatea cu care ele au fost aplicate. Totodată, chiar și un singur act de violență poate fi recunoscut drept „*larg răspîndit și sistematic*”, dacă el a fost însoțit de lozinci, de exemplu, de denunțarea a evreilor ca fiind cei mai mari dușmani ai naziștilor etc.

5) *Făptuitorul trebuie să cunoască contextul de largă răspîndire în care acțiunile sale sînt întreprinse și să conștientizeze că acțiunile lui constituie o parte componentă a acestui atac.* Totodată, nu se impune cunoașterea obligatorie a detaliilor acestui atac. Astfel, actul de violență comis din careva motive personale este unul irelevant și nu poate constitui crimă contra umanității. În final, Camera de Examinare în *Cazul Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković* a menționat că Articolul 5 din Statut protejează civilii care stau în opoziția forțelor armate și a altor combatanți legali. Urmărirea penală trebuie să demonstreze că făptuitorul nu putea în mod rezonabil să creadă că victima era membru al forțelor armate.

Din cele prezentate, putem deduce că cutumele internaționale obligă părțile aflate în conflict să facă totdeauna distincție între populația civilă și combatanți, și impune interdicția de a nu ataca obiectivele militare în cazul în care acest atac poate provoca urmări grave civililor, iar prejudiciul cauzat va fi unul excesiv în coraport cu avantajul militar anticipat.

A treia condiție – conflictul armat trebuie să aibă un caracter internațional. Infracțiunea trebuie să fie comisă *inter alia* în contextul unui conflict armat internațional. Este clar și indiscutabil faptul că un conflict armat constituie un conflict internațional dacă el este desfășurat între două sau mai multe state. În plus, pătrunderea externă pe teritoriul statului în care are loc un conflict armat intern poate transforma acest conflict în unul internațional, în cazul în care un alt

stat intervine în acest conflict prin intermediul armatei sale sau, în mod alternativ, prin intermediul citorva participanți din numele altui stat.

În jurisprudența internațională s-a stabilit că determinarea caracterului internațional al conflictului armat se efectuează în baza unui principiu numit *testul controlului total* (*the overall control test*), stabilit pentru prima dată în *Cazul Tadić* (Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie) [17]. În conformitate cu acest test, conflictul armat devine internațional atunci când un stat străin exercită un control total asupra forțelor militare ale uneia dintre Părțile beligerante. Această idee și-a găsit confirmarea și în *Cazul Aleksovski* [18].

Referitor la recunoașterea faptului că victima s-a aflat sub controlul Părții Adverse în cadrul conflictului armat, în opinia procurorului, în *Cazul Aleksovski* [19] musulmanii bosniaci deținuți în închisoarea Kaonik, în perioada cuprinsă între ianuarie 1993 și mai 1993, erau persoane protejate în sensul Articolului 4 din Convenția IV de la Geneva. Prin urmare, referindu-se la *testul controlului total* aplicat în *Cazul Tadić* [20], în conformitate cu Articolul 2 din Statut [21], *recunoașterea conflictului armat ca unul internațional în esență*, Partea Acuzării a subliniat necesitatea aplicării normelor de drept internațional, deoarece conflictul armat desfășurat de către forțele bosniace a fost dirijat de Guvernul Croației.

Mai mult, instanța în *Cazul Aleksovski* a considerat că *comiterea infracțiunilor violente împotriva persoanelor vulnerabile, aflate în stare de neputință și inferioritate prin statutul lor de deținuți, constituie o circumstanță agravată, care în situația creată exclude justificarea comportamentului prin aflarea statului într-un conflict armat*. Sumând cele expuse, instanța a calificat că violențele manifestate față de deținuții musulmani aflați în închisoarea Kaonik drept *un atentat serios asupra drepturilor omului la nivel internațional*, ceea ce este absolut inacceptabil și în perioada de pace, subliniind că existența unui conflict armat nicidecum nu tolerează cele comise și, prin urmare, se atestă violarea gravă a principiilor dreptului internațional umanitar, stabilite în Convențiile de la Geneva. În baza celor expuse, deținuții închisorii Kaonik au fost recunoscuți victime ale atentatelor inadmisibile asupra demnității personale în urma abuzurilor fizice și psihice la care au fost supuși.

În opinia Camerii de Apel, în *Cazul „Celebici”* nu există vreo neconcordanță semnificativă între concluziile Camerii de Examinare precum că sîrbii bosniaci au fost percepuți de către autoritățile bosniace ca fiind reprezentanții Părții opuse în conflictul armat și unii dintre ei nu puteau fi considerați, în mod rezonabil, ca reprezen-

tînd amenințare pentru securitatea autorităților aflate la putere.

Precizăm că dacă s-ar susține contrariul, s-ar ajunge la concluzia că atît forțele armate ale statului implicat în conflictul armat, cît și întreaga populație civilă a acestui stat în mod necesar prezintă pericol pentru securitate și, prin urmare, trebuie să fie arestată.

Reieșind din textul Convenției IV de la Geneva, este clar că *nu există vreun temei rezonabil care ar permite privațiunea de libertate a întregii populații civile neimplicate în conflict, cu excepția unor persoane civile care prezintă un risc particular pentru securitatea statului*. Așadar, pur și simplu faptul că persoana este subiectul Părții Adverse nu poate constitui pericol pentru securitatea statului în care această persoană locuiește. Mai mult, această împrejurare nu constituie vreun temei valid pentru internarea sau plasarea acesteia într-un loc de detenție.

În dreptul internațional pot fi aplicate diferite teste pentru stabilirea faptului că un individ acționează *de facto* din numele unei autorități statale. Așadar, pentru determinarea nivelului de control care poate fi exercitat de către un stat străin, se pot aplica trei teste diferite:

1) pentru a acuza de comiterea infracțiunii de război un singur individ sau un grup de indivizi neorganizați din punct de vedere militar, care *de facto* activează în calitate de un organ al statului străin, trebuie de demonstrat că statul respectiv a emis instrucțiuni speciale referitoare la comiterea acestor fapte ilicite sau că acest stat a confirmat în mod public ori a aprobat fapta comisă *ex post facto*;

2) pentru forțele armate, milițiile sau unitățile paramilitare, care *de facto* activează în calitate de un organ al statului străin, stabilirea testului controlului total este suficientă;

3) persoane private care sînt asimilate organelor de stat, luînd în considerație comportamentul lor real în cadrul structurii statului străin, pot fi recunoscute ca fiind *de facto* organe de stat, indiferent de careva cerințe formulate de instrucțiunile statului.

Mai mult, trebuie de ținut cont de faptul că localitatea unde sînt săvîrșite infracțiunile incriminate nu este un indice exclusiv în stabilirea caracterului internațional al conflictului armat, iar dreptul internațional se va aplica pe întregul teritoriu al statului, indiferent de locul concret al acțiunilor militare [22].

Testul controlului total se confirmă atunci cînd un stat, pe lîngă activitatea de finanțare, antrenare sau aprovizionare cu echipamentul necesar sau cu o altă formă de suport operațional acordat unei grupări militare, îndeplinește funcțiile de organizare, coordonare sau planificare a acțiuni-

lor militare ale acesteia. Așadar, Camera de Apel în *Cazul „Celebici”* (Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie) a determinat că pentru a aplica testul „*the overall control*” urmează a fi demonstrat că *statul deținea controlul efectiv și total asupra grupului nu doar prin metode financiare și prin aprovizionare materială, ci inclusiv prin coordonarea și acordarea ajutorului în planificarea generală a activității militare*. Instanța a adoptat o definiție flexibilă, care poate fi adaptată la diferite forme de conflicte armate, inclusiv operațiuni militare individuale [23].

Conform prevederilor dreptului internațional, este necesar ca autoritățile ce dețin controlul să planifice operațiunile unităților ce se află în dependență directă, să stabilească ținta atacurilor, să formuleze instrucțiuni specifice referitoare la operațiunile militare și alte încălcări ale dreptului internațional umanitar. În sensul dreptului internațional umanitar, controlul există atunci cînd statul (sau în contextul conflictului armat, Partea beligerantă), pe lîngă finanțarea, antrenarea, aprovizionarea cu suportul necesar a grupului militar, ocupă un rol în organizarea, coordonarea sau planificarea acțiunilor militare ale acestui grup.

Precizăm că aplicarea acestui test în practica judiciară internațională se efectuează doar în scopul asigurării protecției persoanelor civile, în conformitate cu scopul fundamental al Convenției IV de la Geneva.

A patra condiție – persoana sau proprietatea trebuie să fie protejată. Statutul victimei infracțiunilor de război depinde nu doar de dreptul internațional, dar și de drepturile omului în general. Determinarea statutului de victimă a crimelor de război a suscitat mai multe discuții, atît în doctrină, cît și în cadrul jurisprudenței internaționale. Reconfirmarea statutului special al victimei infracțiunilor de război a avut loc și pe parcursul examinării de către Tribunalul Internațional Penal pentru Urmărirea Persoanelor Responsabile de Încălțările Serioase ale Dreptului Internațional Umanitar comise pe teritoriul Iugoslaviei.

În jurisprudența internațională s-a stabilit că infracțiunile cu denumirea „*crime de război*” trebuie să fie comise împotriva persoanelor sau proprietății protejate sub prevederile Convențiilor de la Geneva.

Conform prevederilor din Articolul 4(1) al Convenției IV de la Geneva („Definirea persoanelor protejate”), sînt protejate prin Convenție persoanele care, la un moment dat și indiferent în ce formă, se găsesc, în caz de conflict sau de ocupație, sub puterea unei Părți în conflict sau a unei Puteri ocupante ai cărei cetățeni nu sînt [24]. În opinia noastră, este necesar de precizat că în textul oficial al Convenției în limba engleză se aplică termenul „*național*”, și nu „*cetăț*-

teni". Vom cerceta acest aspect. Precizăm că protejarea în sensul Convențiilor de la Geneva se acordă persoanelor care se aflau în mâinile unei Părți la conflict sau ale unei Puteri ocupante ai cărie naționali ei nu sînt.

În acest sens, vom aduce cele mai actuale abordări ale statutului victimei întîlnite în *Cazul „Celebici”* și *Cazul Aleksovski*. În ambele dosare au fost utilizate două expresii: „*persoană protejată*” și „*persoană care nu participă activ în ostilități*”. În conformitate cu poziția Tribunalului în *Cazul „Celebici”* [25], expresia „*persoane protejate*” a inclus victimele de aceeași naționalitate ca adversarii, însă statul nu le acordă protecția diplomatică acestora.

Partea Acuzării în *Cazul Aleksovski* [26] nu a căzut de acord cu decizia Camerei de Examinare în ceea ce privește aplicarea eronată a prevederilor referitoare la *apartenența națională a victimelor* care, în opinia Acuzării, erau persoane protejate în sensul Articolului 4 al Convenției IV de la Geneva. Prin urmare, Camera de Apel trebuia să se expună și pe marginea acestui fapt, subliniind că deținuții erau de o altă naționalitate decît administrația locului de detenție.

În acest sens, aducem *Cazul Tadić*, în care s-a subliniat că scopul primordial al prevederilor din Articolul 4 al Convenției IV de la Geneva este *asigurarea protecției persoanelor civile care nu se bucură de imunitate diplomatică și, corelativ, nu se supun statului în puterea căruia se află* [27]. Mai mult, anume în *Cazul Tadić* s-a subliniat că noțiunea „*persoane protejate*” nu este identică celei de „*persoane care se bucură de o protecție diplomatică*” [28].

Așadar, bázîndu-se pe opinia Camerei de Apel în *Cazul Tadić* și a Camerei de Examinare în *Cazul „Celebici”* și reieșînd din împrejurările specifice ale cauzei, Partea Acuzării a menționat că este relevant să se aplice victimelor noțiunea de *etnie*, decît cea de *naționalitate* [29].

Articolul 2 din Statutul Tribunalului [30] prevede că sub urmărire penală cad persoanele care au comis încălcări grave ale Convențiilor de la Geneva împotriva persoanelor și proprietății protejate. Prin urmare, în *Cazul „Celebici”* s-a susținut că „*sîrbii bosniaci deținuți în lagărul Celebici pot fi considerați victime ale încălcărilor serioase, prevăzute de Articolul 4(1) din Convenția IV de la Geneva, care stabilește noțiunea persoanelor protejate ca fiind cele care se află în mâinile unei Părți la conflict sau ale Puterii Ocupante a cărei naționali ei nu sînt*” [31]. Prin urmare, Camera de Apel în *Cazul „Celebici”* a căzut de acord cu decizia Camerei de Examinare în ceea ce ține de recunoașterea victimelor bosniace și sîrbe drept persoane protejate în sensul Convenției IV de la Geneva, din motivul că aceste persoane au fost arestate și deținute, în marea lor majoritate, din cauza

identității lor sîrbe și ele au fost considerate de către autoritățile bosniace ca aparținînd Părții din opoziție a conflictului armat. În concluzie, Camera de Apel a subliniat că *în perioada ostilităților desfășurate, Bosnia și Herțegovina sînt obligate să respecte prevederile convențiilor de la Geneva și condamnării nu pot susține că în timpul conflictului armat aceste documente fundamentale ale dreptului internațional nu au fost aplicabile* [32].

Devine clar că naționalitatea persoanei căzute sub puterea adversarului nu reprezintă un element definitoriu pentru aplicarea prevederilor din Convențiile de la Geneva. În situația creată, are putere definitorie originea etnică a persoanei, așa cum a avut loc în conflictul armat din fosta Iugoslavie. Într-adevăr, dacă vom analiza jurisprudența internațională în materie, vom observa că aplicarea principiului naționalității va exclude în mod nejustificat o categorie de victime care sînt persoane protejate.

În acest context, prezintă un interes incontestabil concluzia instanței în *Cazul Blaskić*: „*În conflictele interetnice contemporane, victimele pot fi identificate cu cei străini, chiar dacă formal ei au aceeași naționalitate cu cel care le-a capturat. Un astfel de procedeu juridic se efectuează doar cu un singur scop – pentru asigurarea protecției juridice necesare victimelor conflictului armat conform normelor în vigoare a dreptului internațional umanitar și, în special, conform Articolului 4 din Convenția IV de la Geneva*” [33].

Sintagmele „*sub puterea adversarului*” și „*în mâinile adversarului*” sînt identice și semnifică faptul că victima se află pe teritoriul controlat de Partea beligerantă sau Puterea ocupantă. Menționăm că expresia „*în mâinile*” nu poate fi interpretată într-un sens direct, pur și simplu persoana se află pe teritoriul supus controlului din partea adversarului.

Așadar, în *Cazul „Celebici”* [34] apelanții au fost condamnați pentru încălcări grave, cum ar fi omorul intenționat, tortura, tratamentul inuman și cauzarea intenționată a suferințelor grave sau vătămarea gravă a integrității corporale sau alt prejudiciu grav adus sănătății, dacă acestea au fost comise împotriva persoanelor sau proprietății protejate de Convenția IV de la Geneva [35]. Documentul respectiv definește persoanele protejate ca fiind acelea care s-au aflat în mâinile Părții de conflict sau Părții ocupante, a căror naționali ei nu sînt.

Anume reieșînd din această perspectivă de interpretare, Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie a renunțat la aplicarea *in stricto sensu* a categoriei de „*naționalitate*”, admițînd, în opinia noastră, absolut corect termenul „*etnie*” [36].

Așadar, într-un conflict armat interetnic, originea etnică a persoanei poate fi

privită ca un factor decisiv în determinarea statutului victimei și atribuirea acesteia a calității de persoană protejată.

Generalizînd cele expuse, meționăm că este vorba despre stabilirea unor condiții obiective, în prezența cărora conflictul se recunoaște a fi unul cu caracter internațional. Totodată, necesită a fi stabilită și o condiție subiectivă, cum ar fi „*cunoașterea existenței unui conflict armat internațional*”. Acest principiu se referă la înțelegerea împrejurărilor faptice ale ostilităților desfășurate, cu alte cuvinte, subiectul realizează că un stat străin este implicat în conflictul armat.

Conflictele armate noninternaționale (interne) variază după structură și intensitate de la cele similare unui conflict armat internațional clasic la cele nestructurate, cu explozii sporadice ale violenței armate. Părțile în cadrul acestor conflicte sînt extrem de diferite atît ca structură, cît și ca atitudine față de respectarea normelor de drept internațional umanitar.

Legislația penală a mai multor state prevede că faptele comise în perioada conflictului armat intern constituie încălcarea Articolului 3 comun pentru cele patru Convenții de la Geneva [37].

Reiterăm în acest sens că, în conformitate cu Articolul 3 comun al Convenției de la Geneva, se stabilește că în caz de *conflict armat neprezentînd un caracter internațional și ivit pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante*, fiecare dintre Părțile în conflict va trebui să aplice cel puțin dispoziția alin. (1) Art. 3 comun. În acest scop, sînt și rămîn prohibite, oricînd și oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus: a) atingerile aduse vieții și integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele, mutilările, cruzimile, torturile și chinurile; b) luările de ostatic; c) atingerile aduse demnității persoanelor, mai ales tratamentele umiltoare și înjositoare; d) condamnările pronunțate și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod regulat, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de către popoarele civilizate [38]. Subliniem că scopul acestui articol este stabilirea și asigurarea garanțiilor minime pentru protecția persoanelor care se află în centrul conflictului armat, însă care nu participă activ la ostilități. Această prevedere se aplică atît în cazul conflictelor internaționale, cît și în cazul celor interne.

Pentru operarea Articolului 3, încălcarea acestor prevederi trebuie să fie una „*serioasă*”. Așadar, în opinia Tribunalului Militar pentru Rwanda, *violarea serioasă* constituie o încălcare a celor mai importante reguli ce protejează valorile umanitare fundamentale, nerespectarea cărora poate conduce la survenirea consecințelor grave pentru victimă [39]. Prin urmare, reieșînd din analiza jurisprudenței internaționale

în domeniul infracțiunilor de război, am obținut că faptele ilicite comise în cadrul conflictului armat intern pot fi recunoscute drept crime de război doar în cazul în care Partea Acuzării va demonstra prezența a trei elemente obligatorii, după cum urmează:

(1) *existența unui conflict armat non-internațional pe teritoriul unui stat;*

(2) *existența unei conexiuni dintre încălcarea imputată și conflictul armat;*

(3) *victimele nu au participat direct la ostilități la momentul încălcării imputate* [40].

Prima condiție – *existența unui conflict armat noninternațional pe teritoriul unui stat.* Conflictul armat este recunoscut ca având un caracter intern atunci când în cadrul conflictului izbucnit se aplică arma și alte metode de luptă acceptate într-un război internațional, dar cu condiția că astfel de acțiuni sînt desfășurate în limitele teritoriului unui singur stat [41]. Pentru a atribui unei situații statut de conflict armat intern, în jurisprudența internațională se aplică așa-numitul *test de evaluare (evaluation test)*, prin care se evaluează intensitatea ostilităților și organizarea Părților la conflict [42].

În acest sens, Comitetul Internațional al Crucii Roșii, într-o publicație oficială [43], propune spre utilizare două criterii de stabilire a pragului minim de aplicare a normelor din dreptul internațional umanitar în funcție de gradul de intensitate a violenței manifestate în cadrul conflictelor armate noninternaționale (interne): a) acțiunile militare trebuie să atingă un anumit *grad de intensitate*, spre exemplu, poate fi vorba despre caracterul colectiv al acțiunilor militare sau guvernarea este nevoită să aplice împotriva rebelilor forțele armate în loc de forțele polițienești (armata internă); b) grupările nonguvernamentale participante la conflict armat trebuie să fie recunoscute „*părți ale conflictului*”, ceea ce înseamnă că ele trebuie să aibă la dispoziție propriile forțe armate organizate. Aceste forțe trebuie deci să fie conduse de un comandament special creat și ele trebuie să aibă posibilitatea de a executa operațiuni militare în mod stabil.

Așadar, conflictele armate interne se desfășoară pe teritoriul unui stat între forțele sale armate și forțe armate disidente sau grupuri organizate care, sub comanda unui comandament responsabil, exercită pe o parte a teritoriului său un control care să le permită să ducă operațiuni armate continue și concentrate și să aplice Protocolul Adițional II, adoptat la Geneva în anul 1977. Cu alte cuvinte, conflictul armat intern se deosebește de cel internațional prin faptul că părțile implicate nu sînt niște state suverane, ci diferite formațiuni armate în cadrul teritoriului unui singur stat.

Jurisprudența internațională confirmă în deciziile sale (spre exemplu, *Cazul Ta-*

dić) că conflictul armat există atît atunci cînd violențele armate au loc între autoritățile guvernamentale și grupări înarmate organizate, cît și doar între grupări înarmate organizate în cadrul unui singur stat. În cazul conflictelor armate interne, normele dreptului internațional umanitar se aplică de la momentul inițierii acestor conflicte armate, avînd o arie de extindere în timp pînă la încetarea ostilităților, cînd se stabilește starea de pace [44].

A doua condiție – *existența unei conexiuni între încălcarea imputată și conflictul armat.* În scopul aplicabilității prevederilor din Articolul 3 comun celor patru Convenții de la Geneva și a prevederilor din Articolul 1 al Protocolului Adițional II, trebuie să existe o conexiune între încălcările prevăzute în actele internaționale respective și conflictul armat.

În jurisprudența internațională, în *Cazul Rutaganda* (Tribunalul Internațional pentru Rwanda) s-a stabilit că infracțiunea comisă trebuie să se refere direct la ostilități sau să fie comisă în legătura cu conflictul armat [45]. În conformitate cu sentința adoptată, conflictul armat nu necesită a fi recunoscut drept cauza săvîrșirii acestei infracțiuni, însă existența conflictului armat trebuie să joace un *rol substanțial* în posibilitatea obiectivă a făptuitorului de a comite infracțiunea incriminată, în luarea deciziei de către făptuitor pentru comiterea acestei infracțiuni, în metoda aleasă de făptuitor și în scopul pentru obținerea căruia această infracțiune a fost comisă. Pe cale de consecință, dacă se va stabili că făptuitorul a acționat *asistînd la sau sub pretextul* conflictului armat, atunci acest temei se va considera suficient pentru a concluziona că fapta incriminată este în legătură cu conflictul armat. Aceeași definiție o înțlnim și în *Cazul Kunarac* (Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie) [46].

Este de precizat că expresia „*sub pretextul conflictului armat*” nu este identică celei de „*în timpul conflictului armat*” sau sintagmei „*în împrejurările create de conflictul armat*”.

În *Cazul Kayieshema Ruzindana* (Tribunalul Internațional pentru Rwanda) [47] s-a demonstrat că categoria infracțiunilor de război acoperă doar fapte ce *au legătură cu* conflictul armat. Termenul „*legătură*” nu poate fi interpretat ca ceva vag și indefinit. De fapt, trebuie să fie stabilită o legătură directă între fapta incriminată și conflictul armat existent. Niciun test nu poate fi aplicat *in abstracto*.

Scopul introducerii acestei cerințe este unul umanitar – de a asigura protecția victimelor infracțiunilor de război prin metoda elaborării unor instrumente prompte de diferențiere a faptelor penale ordinare și a celor de război. Mai mult, în jurisprudența internațională s-a atenționat asupra faptului

că protecția victimelor, asigurată în conformitate cu prevederile din Articolul 3 comun pentru cele patru Convenții de la Geneva (1949) și din Protocolul Adițional II (1977), dobîndește o arie de acoperire asupra teritoriului întreg al statului unde sînt desfășurate ostilitățile, fără a se limita doar la linia frontului sau „*un context geografic restrîns al teatrului de operațiuni militare*”. Prin urmare, părțile implicate în ostilități sînt obligate să respecte prevederile acestor instrumente internaționale pe întregul teritoriu ce este relevant conflictului. Atenționăm că nu constituie o cerință obligatorie faptul că lupta a avut loc exact în perioada cînd infracțiunile incriminate au fost comise.

La demonstrarea existenței legăturii dintre fapta comisă și conflictul armat, trebuie luați în considerație următorii indici: 1) făptuitorul are statut de combatant; 2) victima acestei infracțiuni face parte din categoria noncombatanților; 3) victima acestei infracțiuni se află în opoziția Părții adverse la conflict armat; 4) acțiunea întreprinsă de către făptuitor servește pentru obținerea unor scopuri în cadrul campaniei militare; 5) infracțiunea este comisă în contextul obligațiilor de serviciu ale făptuitorului.

În *Cazul Kamubanda* (Tribunalul Internațional pentru Rwanda) [48] s-a precizat că în obligația Acuzării intră demonstrarea faptului că inculpatul a fost direct implicat în ostilități, acționînd în favoarea unei Părți la conflict, executînd obiectivele conflictului respectiv.

A treia condiție – *victimele nu au participat direct la ostilități la momentul încălcării imputate.* În categoria acestor persoane intră persoane internate, deținute sau private de libertate din motive ce sînt relevante conflictului armat, răniții, bolnavii și naufragiații, persoana medical și cel religios, precum și populația civilă și indivizii civili.

Expresia „*persoanele care nu participă activ la ostilități*”, înțlnită în Articolul 3 comun pentru cele patru Convenții de la Geneva (1949), și „*toate persoanele care nu participă direct sau care au încetat să participe la ostilități*”, utilizată în Articolul 4 din Protocolul Adițional II (1977), trebuie interpretate ca fiind sinonime.

Prezența noncivililor nu este un impediment pentru recunoașterea populației ca avînd caracter civil [49]. Este de precizat că toate persoanele care nu sînt combatanți se consideră a fi civili. Tribunalul Internațional pentru Rwanda a subliniat că există o diferență certă între termenul „*civili*” și expresia „*populația civilă*”. Civili sînt cei care însoțesc forțele armate sau sînt atașați la acestea. Participînd activ la ostilități, civilii chiar pot fi prinde combatanți. Drept confirmare a celor expuse poate servi Protocolul Adițional II, conform căruia civilii se bucură de o protecție acordată pînă cînd

ei nu participă direct la ostilități. Totodată, populația civilă nu participă în conflictul armat. Articolul 50 din Protocolul Adițional I subliniază că prezența în rândurile populației civile a indivizilor care nu cad sub incidența acestei definiții nu deprivează populația de caracterul său civil.

O întrebare-cheie care ne ajută la determinarea statutului persoanei este stabilirea *dacă victima acestei infracțiuni a participat direct la ostilități*. În cazul în care răspunsul la această întrebare va fi unul negativ, victima va cădea sub protecția Articolului 3 comun și a Protocolului Adițional II. „*A participa direct la ostilități*” înseamnă a se implica în acțiunile de război ce lovesc drept țintă personalul sau echipamentul forțelor armate ale adversarului. Categoria „*direct*” se referă la caracterizarea atacului care, prin natura și scopurile sale, este apt să cauzeze prejudiciu real personalului și forțelor armate adverse.

În jurisprudența internațională este stabilit că populația civilă este compusă din persoane care nu sînt combatanți sau persoane *hors du combat*, cu alte cuvinte, cei care nu sînt membrii forțelor armate. În cazul în care civilii participă direct la ostilități, ei își pierd protecția, transformîndu-se în combatanți [50]. Totodată, deciziile Curții Internaționale ne orientează că acordarea protecției persoanei civile trebuie să fie analizată în fiecare caz separat.

O altă problemă care se conturează este situația cînd membrii populației civile aplică forța și utilizează arma pentru autoapărare. Ne întrebăm: *oare se poate recunoaște că persoanele din rîndul populației civile, aflîndu-se în stare de legitîmă apărare, aplică arma, fapt prin care își pierd protecția acordată?* Răspunsul îl putem găsi în deciziile Tribunalului Militar pentru Rwanda (*Cazurile Bagosora, Kabiligi, Ntabakwe și Nsengiyumva*) [51].

Astfel, instanța a ajuns la concluzia că folosirea armelor rudimentare în scopul autoapărării nu poate modifica statutul persoanelor ce se apără de un atac real și iminent, prin urmare, aceste persoane nu dobîndesc statut de combatant. În cazul în care cei care poartă arma vor fi recunoscuți combatanți, atunci prezența lor potențială printre rîndurile populației civile în niciun caz nu le deprivează pe cei necombatanți de statutul lor de persoană protejată.

Concluzii. În urma cercetării științifice pluridisciplinare, sub toate aspectele, a limitelor și condițiilor de incriminare a infracțiunilor de război comise împotriva persoanelor:

– Distingem expresiile „*dreptul internațional în domeniul drepturilor omului*” și „*dreptul internațional umanitar*”. Dacă *dreptul internațional umanitar* se aplică în timpul conflictelor armate și al ocupațiilor, atunci *dreptul în domeniul drepturilor omu-*

lui se aplică tuturor în cadrul jurisdicției statului în cauză, atît pe timp de pace, cît și în timpul unui conflict armat.

– Argumentăm că *scopul* dreptului internațional umanitar este atenuarea efectelor conflictelor armate. Acest scop poate fi atins prin *două obiective* principale: (1) protecția persoanelor care nu iau parte în mod direct la ostilități sau care au renunțat să facă acest lucru, precum civilii, prizonierii de război și alți deținuți, persoanele rănite și bolnave; (2) restricționarea mijloacelor și metodelor de luptă, inclusiv a tacticii și a armelor, pentru a se evita suferința și distrugerea în mod inutil.

– Demonstrăm că unul dintre cele mai importante principii ale dreptului internațional umanitar este *principiul distincției*, care cuprinde trei reguli: (1) diferențierea dintre civili și combatanți; (2) interdicția atacurilor fără discriminare; (3) protecția persoanelor civile împotriva atacurilor.

– Identificăm că încălcările grave ale dreptului internațional umanitar (fie convențional, fie cutumiar) constituie *infracțiuni de război*. Ele pot avea loc în aceleași circumstanțe ca și infracțiunile contra păcii și securității omenirii, dar cele din urmă, spre deosebire de infracțiunile de război, nu presupun existența unui conflict armat.

– Argumentăm că *conflictul armat* trebuie recunoscut a fi existent, dacă acesta a existat *de facto* la momentul (timpul potrivit și locul relevant) comiterii infracțiunilor incriminate, nefiind necesar ca între conflictul armat desfășurat și acțiunile făptuitorului să existe o conexiune substanțială, însă trebuie stabilită intenția făptuitorului de a participa la ostilități. Această regulă se va aplica și în cazul în care *ostilitățile au conținut*, iar infracțiunile de acest gen continuă să fie comise.

– Sintetizăm patru condiții obiective pe care trebuie să le întrunească o infracțiune de război împotriva persoanei protejate: 1) existența unui conflict armat; 2) existența conexiunii dintre conflictul armat și infracțiunile incriminate; 3) conflictul armat trebuie să aibă un caracter internațional; 4) persoana sau proprietatea trebuie să fie protejată. Totodată, făptuitorul trebuie să cunoască contextul de largă răspîndire în care acțiunile lui sînt întreprinse și să conștientizeze că acțiunile sale constituie o parte componentă a acestui atac.

– Argumentăm că caracterul internațional al conflictului armat se determină în baza testului controlului total (*the overall control test*), conform căruia conflictul armat devine internațional cînd un stat străin exercită un control total asupra forțelor militare ale uneia dintre Părțile beligerante. Controlul există atunci cînd statul (sau în contextul conflictului armat, Partea beligerantă), pe lîngă finanțarea, antrenarea, aprovizionarea cu suportul necesar a gurpului militar, ori un

rol în organizarea, coordonarea sau planificarea acțiunilor militare ale acestui grup.

– Constatăm că elementul subiectiv, cum ar fi „*cunoașterea existenței unui conflict armat internațional*” reprezintă înțelegerea înrejurării faptice ale ostilităților desfășurate, este obligatorie pentru recunoașterea faptei drept infracțiune de război. Subiectul realizează că un stat străin este implicat în conflictul armat.

– Precizăm că expresia „*atacul îndreptat împotriva oricărei populației civile*” se interpretează ca fiind parte integrantă a unora dintre următoarele cinci caracteristici existente: 1) trebuie să existe un atac; 2) acțiunile făptuitorului trebuie să constituie parte componentă a acestui atac; 3) atacul trebuie să fie îndreptat împotriva oricărei populații civile; 4) atacul trebuie să fie „*larg răspîndit și sistematic*”.

– Argumentăm că faptele ilicite comise în cadrul conflictului armat fără caracter internațional pot fi recunoscute drept crime de război doar în cazul în care se va demonstra prezența a trei elemente obligatorii: 1) existența unui conflict armat noninternațional pe teritoriul unui stat; 2) existența unei conexiuni între încălcarea imputată și conflictul armat; 3) victimele nu au participat direct la ostilități la momentul încălcării imputate.

– Precizăm că pentru a atribui unei situații statut de conflict armat intern, în jurisprudența internațională se aplică așa-numitul *test de evaluare (evaluation test)*, prin care se evaluează intensitatea ostilităților și organizarea Părților la conflict.

– Precizăm că conflictul armat intern nu necesită a fi recunoscut drept cauză săvîrșirii acestei infracțiuni, însă existența conflictului armat trebuie să joace *un rol substanțial* în posibilitatea obiectivă a făptuitorului de a comite infracțiunea de război, în luarea deciziei de către făptuitor pentru comiterea acestei infracțiuni, în metoda aleasă de făptuitor și în scopul pentru obținerea căruia această infracțiune a fost comisă.

– Demonstrăm că tipul infracțiunilor de război acoperă doar fapte ce *au legătură cu* conflictul armat, iar termenul „*legătură*” nu poate fi interpretat ca ceva vag și indefinit. La demonstrarea existenței legăturii dintre fapta comisă și conflictul armat trebuie luați în considerație următorii indici: 1) făptuitorul are statut de combatant; 2) victima acestei infracțiuni face parte din categoria noncombatanților; 3) victima acestei infracțiuni se află în opoziția Părții adverse la conflictul armat; 4) acțiunea întreprinsă de către făptuitor servește pentru obținerea unor scopuri în cadrul campaniei militare; 5) infracțiunea este comisă în contextul obligațiilor de serviciu ale făptuitorului.

– Identificăm că *victima* infracțiunilor de război este o *persoană protejată*, avînd

următoarele trăsături definitorii: a) persoana se află în centrul conflictului armat; b) persoana nu participă activ la ostilități; c) persoana se află pe teritoriul supus controlului din Partea Adversarului.

– Constatăm că expresia „*persoanele care nu participă activ la ostilități*”, din Articolul 3 comun pentru cele patru Convenții de la Geneva (1949), și „*toate persoanele care nu participă direct sau care au încetat să participe la ostilități*”, utilizată în Articolul 4 din Protocolul Adițional II (1977), trebuie să fie interpretate ca fiind sinonime.

– Argumentăm că toate persoanele care nu sînt combatanți se consideră a fi civili, existînd o diferențiere certă între termenul „*civili*” și îmbinarea „*populație civilă*”. Civili sînt recunoscuți cei care însoțesc forțele armate sau sînt atașați la acestea. Participînd activ la ostilități, civilii chiar pot fi printre combatanți. Populația civilă nu participă în conflictul armat, iar prezența în rîndurile populației civile a indivizilor care nu cad sub incidența definiției prevăzute în Articolul 50 din Protocolul Adițional I nu deprivează populația de caracterul său civil.

Referințe bibliografice

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 115.
2. *Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate: definiție, sensuri, subramuri* www.danubius.us/edu/resursa.doc (vizitat pe data de 26.12.2012).
3. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Topical Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. Copyright © 2006 Human Rights Watch. Printed in the United States of America, p.19-37. ISBN 1-56432-339-0 <http://www.hrw.org/reports/2006/icty0706/ICTYweb.pdf> (vizitat la 28.06.2013).
4. *Ibidem*, p. 20.
5. *Statute of International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR)*. 31 January 2010. <http://www.unict.org/Portals/0/English/Legal/Statute/2010.pdf> (vizitat pe data de 22.12.2012).
6. *Prosecutor versus Anto Furundzija*. Case no. IT-17/1-T, Date: 10 December 1998. Original language: English (<http://www.icty.org/x/cases/furundzija/tjug/en/fur-tj981210e.pdf>) (data vizitei 14.07.2012).
7. *Prosecutor versus Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković*. Case no. IT-96-23-T & IT-96-23/1-T. Date 22 February 2001. (<http://www.icty.org/x/cases/kunarać/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>) (data vizitei 14.07.2012).
8. *Prosecutor versus Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković*.
9. *Prosecutor versus Zlatko Aleksovski*. Case no.: IT-95-14/1-A; Date: 24 March 2000 <http://www.icty.org/x/cases/aleksovski/acjug/en/ale-asj000324e.pdf> (data vizitei 14.07.2012).
10. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. United Nations: International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. September 2009. Original language: English and French http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf (data vizitei 20.06.2012).
11. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
12. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Topical Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, p. 21.
13. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*.
14. *Prosecutor versus Dusko Tadić*. Case no. IT-94-1-T; Date 7 May 1997. Original language: English (<http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>) (data vizitei 15.12.2012).
15. *Prosecutor versus Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković*.
16. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*.
17. *Prosecutor versus Dusko Tadić*.
18. *Prosecutor versus Zlatko Aleksovski*.
19. *Prosecutor versus Zlatko Aleksovski*.
20. *Prosecutor versus Dusko Tadić*.
21. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*.
22. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Topical Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, p. 24-26.
23. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
24. *Convenția de la Geneva (IV) privind protecția civililor în timp de război*, din 12 august 1949. Încheiată la Geneva la 12.08.1949, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.11.1993. În: site-ul oficial al Comitetului Internațional al Crucii Roșii din România <http://crucearosie.ro/> (A se vedea: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>) (vizitat la 15.06.2012).
25. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
26. *Prosecutor versus Zlatko Aleksovski*.
27. *Prosecutor versus Dusko Tadić*.
28. *Prosecutor versus Dusko Tadić*.
29. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
30. *Updated Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*.
31. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
32. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
33. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Topical Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, p. 33.
34. *Prosecutor versus Zejnil Delalić, Zdravko Mucić („Pravo”), Hazim Delić, Esad Landžo („Zenga”)*.
35. *Convenția de la Geneva (IV) privind protecția civililor în timp de război*, din 12 august 1949. <http://crucearosie.ro/> (A se vedea: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>) (vizitat pe data de 15.06.2012).
36. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Topical Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, p. 32-33.
37. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*. Human Rights Watch. Copyright © 2010. Human Rights Watch All rights reserved. Printed in the United States of America, p. 147.
38. *Convenția de la Geneva (I) pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie*, din 12 august 1949. <http://crucearosie.ro/> (A se vedea: <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/index.jsp>) (vizitat pe data de 15.06.2012)
39. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*. Human Rights Watch. Copyright © 2010 Human Rights Watch All rights reserved. Printed in the United States of America, 482 p. ISBN: 1-56432-586-5. <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/ict0110webwcover.pdf> (data vizitei 20.01.2013), p.149.
40. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*, p. 149.
41. *Ibidem*, p. 150.
42. *Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu*. International Criminal Tribunal for Rwanda. Judgement in the Appeals Chamber. Case no. ICTR-96-4-T. Date: 02 September 1998. Original language: English. (http://www.scjn.gob.mx/Documents/Der_Mujeres/files/anejo-2/01_prosecutor_contra_akayesu.pdf) (vizitat la 14.07.2012).
43. *Международно-правовая защита прав человека в вооруженных конфликтах*. Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк и Женева, 2011. http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict_RU.pdf (vizitat la 22.12.2012).
44. *Prosecutor versus Dusko Tadić*.
45. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*, p. 155.
46. *Prosecutor versus Dragoljub Kunarać, Radomir Kovać și Zoran Vuković*.
47. *Prosecutor versus Clement Kayishema and Obed Ruzindana*. International Criminal Tribunal for Rwanda. Judgement in the Appeals Chamber. Case No. ICTR-95-1-A. Date: 01 June 2001. (<http://www.unict.org/Portals/0/Case%5CEnglish%5Ckayishema%5Cjudgement%5C010601.pdf>) (vizitat la 14.07.2012).
48. *Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity: A Digest of the Case Law of the International Criminal Tribunal for Rwanda*, p. 156.
49. *Ibidem*, p. 159.
50. *Ibidem*, p. 160.
51. *Ibidem*.